

УДК 336.77:332.1
JEL G21, G28, O18

І. І. Пасінович

кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії
факультету управління фінансами та бізнесу Львівського
національного університету імені Івана Франка, м. Львів
e mail: i.pasinovych@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4899-7498>

В. О. Дмитрук

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки
підприємства економічного факультету Львівського
національного університету імені Івана Франка, м. Львів
e mail: pik_viktoria@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2974-8114>

**КРЕДИТУВАННЯ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ:
СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Розглянуто підходи до визначення реального сектору економіки. Акцентовано на обслуговуючій, інфраструктурній ролі банків щодо суб'єктів реального сектору. Оцінено стан і динаміку кредитування корпоративних клієнтів в Україні та у Львівській області. Окреслено найгостріші проблеми, які перешкоджають відновленню кредитування. Визначено перспективні галузі кредитування. Наведено пропозиції щодо активізації кредитування підприємств на сучасному етапі.

Ключові слова: реальний сектор, фінансова інфраструктура, кредитування, кредитна ставка, кредитний портфель, інфляційне таргетування.

Pasinovich I., Dmytruk V. LENDING TO THE REAL SECTOR OF THE REGION'S ECONOMY: STATE, PROBLEMS, PROSPECTS

Approaches to the essence and constituent elements of the real economy sector are analyzed, its optimal structure is determined. It is focused on servicing and infrastructural role of banks in relation to the entities of the real sector. The dynamics of the lending to the real sector of the economy and the level of its penetration is analyzed. The paper reveals that the growth of lending in this sector was restored only last year, but the level of penetration continues to decline. The banking sector is analyzed. The paper argues that it has become profitable for the first time since the crisis, but mainly due to reduction of deductions to reserves. The financial situation of enterprises of the real sector of the Ukrainian economy is estimated. After an increase in profitability, it was again observed to have fallen due to the growth of competition and labor costs. Production are found to have increased in the real sector, but the role of loans in its development is insignificant. The emphasis is placed on the leading role of banks in the region for business development. The regional features of lending to the real economy sector in the Lviv region are outlined. The paper determines that in this region the growth of industrial products is much higher than the average in Ukraine, while the share of balances on loans granted is one of the lowest. There are the tendencies towards the decrease of the number of banks in the given region, increase of balances of banks' claims on loans in absolute value, prevalence of long-term loans and foreign currency loans. By the share of received loans the processing industry is in second place, agriculture is in the third place. Low level of the share of unemployed loans, higher than the average in Ukraine indicator of the proportion of loans in capital investment, as well as higher interest rates on loans are the features of regional lending in the Lviv region. The factors limiting the obtaining of loans from the point of view of management entities of the studied region are outlined. Certain NBU branches are dominant in the Lviv region as for lending. The changes in the regulatory environment at the macroeconomic level that are directly related to lending are analyzed. The regulator's policy to revive lending to the real sector should be extremely cautious and systematic, aimed at limiting the concentration of risks, preventing excessive lending growth, increasing the stability of financial infrastructure and reducing the dollarization of the banking sector. Measures to increase lending in the Lviv region are outlined. The involvement of banks in the Lviv educational-industrial hub is proposed.

Keywords: real sector, financial infrastructure, lending, lending rate, credit portfolio.

Постановка проблеми. Ефективність соціально-економічної системи країни і регіону залежить також від того, як забезпечується єдність інтересів банків і позичальників, заснована на сучасних методах і формах задоволення потреб господарюючих суб'єктів у позикових коштах. Роль банківських кредитів важко переоцінити, оскільки ті дають змогу корпоративним клієнтам подолати обмеженість власного капіталу, допомагають реалізації вартісних проєктів,

упровадженню нових технологій, чим сприяють розвитку підприємств, зростанню бізнесу, що у підсумку позитивно позначається на економічному зростанні. Актуальне завдання, яке сьогодні стоїть перед оздоровленою банківською системою України – використати її кредитний потенціал для активізації економічного зростання, зокрема на основі розвитку реального сектору економіки.

Аналіз останніх досліджень. Вплив фінансового сектору на розвиток реальної економіки досліджувало чимало вітчизняних вчених, серед яких В. Зимовець, В. Корнєєв, С. Науменкова, Г. Миськів, С. Міщенко, І. Іванець, І. Школьник та інші. Так, Г. Миськів комплексно досліджувала кредитний ринок, визначила його регіональні аспекти [6]. Н. Поляк розглядала кредитні інструменти розвитку реальної економіки. Н. Версаль і О. Заваруєва зосередили увагу на особливостях кредитування корпоративних клієнтів, акцентувавши на проблемних кредитах. Однак регіональні особливості взаємодії банківських установ і суб'єктів реального сектору досліджені значно менше. Серед дослідників цього напрямку варто відзначити І. Музику та Г. Возняк, які окреслили детермінанти такої взаємодії. Однак проблема активізації кредитування підприємств, визначення пріоритетних видів діяльності на рівні регіону залишається актуальною.

Метою статті є оцінювання стану банківського кредитування реального сектору економіки на рівні держави та Львівської області, а також визначення перспектив його активізації для стимулювання економічного зростання.

Основні результати дослідження. Якщо фінансовий сектор економіки в науковій літературі окреслено достатньо чітко, то однозначного визначення реального сектору економіки на сьогодні не сформовано. Реальний сектор здебільшого трактують як сукупність галузей економіки, які виробляють матеріальні та нематеріальні товари і послуги, за винятком фінансово-кредитних і біржових операцій, що відносяться до фінансового сектору економіки.

У практиці макроекономічного аналізу розрізняють чотири макроекономічні сектори: внутрішній реальний сектор, фінансовий (фіскальний), монетарний та зовнішньоекономічний. Внутрішній реальний сектор економіки є особливою сферою національної економіки, у межах якої створюється реальне економічне багатство та формуються умови національного добробуту [10, с. 9].

Розмежування понять фінансового та реального секторів можна прослідкувати, використовуючи систему національних рахунків, згідно з якою до реального сектору відносять «нефінансові корпорації» та «домашні господарства», тобто ті суб'єкти, які здійснюють виробництво товарів і надають нефінансові послуги.

Б. І. Пшик зазначає, що реальний сектор представлений нефінансовими корпораціями (великі, малі і середні підприємства), основним видом діяльності яких є виробництво товарів чи надання нефінансових послуг. Відповідно, до реального сектору економіки входять як галузі матеріального виробництва, так і сфера послуг [9]. Ширше трактує реальний сектор А. Семиног. Він відносить до реального сектору не лише види економічної діяльності, пов'язані з матеріальним виробництвом та торгівлю, а й державним управлінням у частині надання послуг культури, науки, освіти, інших (крім

фінансових) послуг, а також домашні господарства [12].

Таким чином, до реального сектору включаються всі галузі матеріального виробництва, а також торгівлю та сферу нефінансових послуг.

Попри відмінності у трактуванні реального сектору, аксіомою є тісна взаємодія між реальним і фінансовим секторами, насамперед у сфері акумулювання й перерозподілу коштів. У цій взаємодії суб'єкти, що формують реальний сектор, є первинними, оскільки саме реальний сектор є основним джерелом економічного зростання і національного доходу, адже тут створюється велика кількість робочих місць, реалізується більшість видів зовнішньоекономічної діяльності. Навіть у постіндустріальному суспільстві, де домінує сфера послуг, у тому числі й фінансових, реальний сектор збереже своє домінуюче становище, хоч і зміниться його внутрішня архітектура.

Натомість банківські установи, які входять до фінансового сектору, відносяться до фінансових посередників, формують фінансову інфраструктуру. Досліджуючи інфраструктурний аспект фінансів, В. М. Опарін стверджує, що в умовах розгалуженого та усебічно розвиненого фінансового ринку поступово сформувалися відносини, за яких фінансові ресурси починають обертатися всередині самого ринку, а не спрямовуватися в економіку. Фінансовий сектор з обслуговуючої інфраструктурної складової економіки перетворюється у певною мірою самодостатню систему, яка набуває значного розвитку. Водночас отримані у такий спосіб доходи мають не продуктивний, а спекулятивний характер, тобто по суті є фіктивними [8].

Один з видатних вчених-економістів, лауреат Нобелівської премії з економіки Дж. Стігліц, провівши комплексне дослідження зародження, наростання і наслідків світової фінансової кризи, акцентує увагу на продуктивності діяльності банку через його участь у кредитуванні економіки, тобто на виконанні банками їх місії як головної складової фінансової інфраструктури суспільства.

Попри розширення спектра банківських послуг, основною місією банків залишається перерозподіл акумульованих коштів шляхом кредитування економіки.

Активність банківського кредитування насамперед пов'язують з вартістю кредитних ресурсів, яка визначається кредитними ставками. Орієнтиром для процентних ставок є рівень облікової ставки НБУ (ставки рефінансування), який використовує НБУ як основний інструмент монетарної політики. Вартість позикових коштів в українських банках також залежить від вартості ресурсної бази, насамперед – депозитів фізичних осіб. Водночас відсоток за депозитами не повинен бути нижчим, ніж індекс інфляції, інакше потенційні вкладники шукатимуть альтернативні об'єкти розміщення вільних коштів. У табл. 1 відображено динаміку наведених параметрів упродовж 2007-2018 рр.

Таблиця 1

Динаміка індексів інфляції, облікових і середніх ставок за кредитами та депозитами в Україні за 2007-2018 рр.

Роки	Індекс інфляції, %	Облікова ставка НБУ (на кінець року), %	Середня ставка за новими депозитами, %	Середня ставка за новими кредитами, %	Маржа (різниця між відсотковими ставками за кредитами і депозитами)
2007	116,6	8	7,2	13,5	6,3
2008	122,3	12	8,3	16,0	7,7
2009	112,3	10,25	11,8	18,3	6,5
2010	109,1	7,75	9,4	14,6	5,2
2011	104,6	7,5	7,3	14,3	7,0
2012	99,8	7,5	11,3	15,5	4,2
2013	100,5	6,5	9,5	14,4	4,9
2014	124,9	14,0	10,5	15,0	4,5
2015	143,3	22	11,6	17,5	5,9
2016	112,4	14	10,4	15,9	5,5
2017	113,7	14,5	8,3	14,6	6,3
2018*	108,9	18	10,4	17,0	6,6

Складено авторами за даними офіційного сайту НБУ.

Як бачимо, пікові темпи інфляції мали місце в кризові 2008 і 2015 рр., тоді ж і вартість кредитних ресурсів була найвищою. Протягом 2016-2018 рр. інфляція демонструвала тенденцію до зниження. Упродовж 2007-2017 рр. зміни облікової ставки корелювали з індексом інфляції, лише у 2018 р. (в умовах зниження інфляції) облікову ставку підвищили з 14,5% до 18%.

Динаміка середніх ставок за корпоративними кредитами варіюється, але загалом із середини 2017 р. вони поступово знижувалися, не перевищуючи 15% річних. Збільшення облікової ставки до 18% негативно позначилось на величині кредитних ставок – вони зросли з 14,6% до 17%.

Аналізуючи дії регулятора та кредитну активність банків в Україні, можна стверджувати, що НБУ послідовно підтримує режим інфляційного таргетування, переслідуючи мету – отримання прогнозованих, стійких і низьких темпів інфляції. Це особливо важливо для інвесторів, адже за високих темпів інфляції жоден інвестор не реалізовуватиме свої проекти, оскільки не зможе прорахувати їх прибутковість та окупність. Таким чином, НБУ має пріоритетом утримування інфляції на прогнозовано низькому рівні, а не стимулювання кредитування економіки. Однак за режиму інфляційного таргетування спостерігається й негативний вплив на кредитування: наявні фінансові ресурси вимиваються з реального сектору у фінансовий, активні операції банків концентруються на придбанні депозитних сертифікатів, а не на кредитуванні. У 2014-2018 рр. за збільшення гривневих депозитів резидентів у банках на 26,4%, а депозитів нерезидентів – на 46,6% банківські кредити нефінансовим корпораціям номінально зросли лише на 1,4%.

У 2017 р. фінансовий стан підприємств реального сектору помірно поліпшився. За три квартали 2017 р. сукупна рентабельність за ЄВІТДА українських компаній становила 10,5% проти 9,4% у 2016 р. Частка збиткових підприємств за період 2014-2017 рр. зменшилась з 40% до 30% (проте у 2018 р. зросла до

31%). Підвищення прибутковості дало змогу реальному сектору відновити інвестиційні програми або прискорити їх виконання. У 2017 р. обсяг капітальних інвестицій збільшився на 15,5 п. п., у I кв. 2018 р. – на 37,4 п. п. Частка банківських коштів у капіталовкладеннях зростала протягом чотирьох кварталів, але залишається низькою – на рівні 8%. До кризи цей показник перевищував 20% [3].

Іноземні банки досить активно кредитують сегмент малого та середнього бізнесу, який за підсумками останньої кризи продемонстрував кращу платіжну дисципліну та швидкість відновлення [11].

Особливу роль відіграють банки у розвитку реального сектору на регіональному рівні. Досвід і статистика Європейського Союзу свідчать: чим краще розвинута банківська система в регіоні, тим інтенсивніше там розвивається підприємництво. Акумуляуючи вільні кошти, банки забезпечують їх міжгалузевий і міжрегіональний перерозподіл, обслуговують інвестиційні потреби регіонів країни. Банки в регіонах:

1) сприяють реалізації проектів, спрямованих на соціально-економічний розвиток регіону, оскільки, акумулюючи фінансові ресурси населення, інвестують їх у тому ж регіоні. Цим самим вони роблять значний внесок в економічне зростання і функціонування регіональної економіки;

2) реалізуючи регіональні соціально-економічні проекти, сприяють зменшенню різниці у фінансових доходах регіонів і розбіжностей в економічному, соціальному і географічному аспектах їх розвитку;

3) сприяють забезпеченню більшої зайнятості населення міста, регіону через розвиток малого і середнього бізнесу України;

4) вирішують питання зняття обмежень на кредитування для малих підприємств і підвищення забезпеченості регіонів банківськими послугами [7].

Аналіз банківських кредитів, наданих нефінансовим корпораціям, у розрізі регіонів станом на кінець 2018 р. показав значну диференціацію. Так, лише на дві області (Київську, включаючи м. Київ, і Дніпропетровську) припадає 81,3% виданих кредитів. У топ-5 найбільш «прокредитованих» областей входять Київська (57,7%), Дніпропетровська (23,6%), Харківська (3,38%), Одеська (2,58%), Запорізька (2,1%). На Львівську область припадає 1,88% залишків коштів за виданими кредитами.

Проте, порівняно з двома областями-лідерами за залишками виданих кредитів, Львівська область має дуже низький рівень непрацюючих кредитів. А приріст обсягів кредитування у 2018 р. становив 28,7%, тоді як у Дніпропетровській та Київській областях цей показник становив 1,3% та 1,9%.

Розглянемо стан кредитування реального сектору у Львівській області. За кількістю суб'єктів – юридичних осіб Львівська область серед регіонів України в 2017 р. посіла 6-е місце, тут функціонувало 17,9 тис. підприємств. На 10 тис. населення припадало 71 підприємство (загалом в Україні – 80 підприємств). Частка великих і середніх підприємств була незначною (разом становила 4,8%), проте вони забезпечували 67,9% від загальної кількості найманих працівників усіх підприємств

області та 71,8% від загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) [2]. Специалізацією Львівської області є харчова промисловість (38%), машинобудування (10%), хімічна та нафтохімічна промисловість (7%).

За індексом промислової продукції Львівщина серед регіонів України в 2017 р. посіла 11-е місце. За обсягом реалізованої промислової продукції регіон посів 8-е місце серед регіонів України, а його внесок у загальнодержавний обсяг реалізації склав 3,8%.

Банківські установи у Львівській області представлені як самостійними банками, офіційно зареєстрованими в межах регіону, так і філіями та відділеннями банків, які не зареєстровані, але діють на визначеній території. Станом на 1 грудня 2018 року мережа банків (враховуючи філії банків, розташованих в інших регіонах) налічувала 9 установ, що на 77 одиниць менше, ніж на 1 січня 2006 року та на 61 менше, ніж у 2010 р. В області діє 4 юридично самостійних комерційні банки. Суттєво зменшилась кількість безбалансових відділень, вона становила 607 (проти 682 на початок 2017 р. і 1163 на початок 2013 р. – найбільшої їх кількості за останні роки).

У табл. 2 наведена інформація про кредити, видані банками у Львівській області.

Таблиця 2
Вимоги банків за кредитами, наданими суб'єктам господарювання та фізичним особам у Львівській області (на початок року), %

Роки	Вимоги банків за кредитами, всього, млн грн	у тому числі		із загальної суми в іноземній валюті		
		коротко-термінові, %	довго-термінові, %	кредити в іноземній валюті, %	коротко-термінові, %	довго-термінові, %
2010	19 051	17,8	82,2	62,5	7,0	93,0
2013	16 639	23,6	76,4	41,2	14,9	85,1
2014	15 503	29,1	70,9	43,2	22,2	77,8
2015	18 132	28,2	71,8	50,4	13,7	86,3
2016	19 814	35,3	64,7	55,5	26,2	73,8
2017	20 178	38,7	61,3	54,5	31,5	68,5
2018	20 783	30,6	69,4	47,7	20,6	79,4

Складено авторами за даними [14].

Як бачимо, з 2015 р. спостерігається збільшення обсягів вимог банків за кредитами. Ще з 2010 р. у загальному обсязі кредитування переважає частка довгострокових кредитів. Так, на 1 січня 2018 року питома вага довгострокових кредитів в обсязі кредитних вкладень становила 69,4%. У 2014-2017 рр. довгострокові кредити надавалися банками переважно в іноземній валюті: у 2014 р. – 60,6%, 2015 р. – 63,4%, 2016 р. – 60,9%, у 2017 р. – 54,6%.

Тенденція до активізації кредитування в іноземній валюті по області підтверджується і даними табл. 3.

Таблиця 3
Кредити, надані депозитними корпораціями нефінансовим корпораціям (на кінець листопада 2018 р.)

Показники	Залишки коштів, млн грн			Зміна, %	
	Україна	Львівська область	% до загального підсумку по Україні	у річному обчисленні	до початку року
Кредити нефінансовим корпораціям, всього	899 823	16 937	1,9	32,6	29,8
у т. ч.: у національній валюті	474 763	7758	1,6	30,6	33,9
в іноземній валюті	425 060	9179	2,2	34,3	26,4

Складено авторами за даними [14].

Залишки коштів за виданими кредитами нефінансовим корпораціям у Львівській області на кінець листопада 2018 р. зросли на 26%, порівняно з початком року, що свідчить про поступове відновлення кредитування економіки. За видами економічної діяльності видані кредити у Львівській області розподілені наступним чином. Кредити у сферу оптової та роздрібною торгівлі, ремонту АТЗ і мотоциклів зросли на 8,8%, їх розмір упродовж 2018 р. залишався приблизно на однаковому рівні – в середньому 4178 млн грн. На цей вид діяльності припадало 27,1% виданих кредитів (по Україні – 33,4%).

На другому місці за обсягом кредитування перебувала переробна промисловість – 25,0% (по Україні – 25,4%). Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність отримали 14,6% кредитних ресурсів; сільське господарство, лісове та рибне господарства – 13,3%, а операції з нерухомим майном – 7,1%.

За 11 місяців 2018 р. збільшення кредитів спостерігалось у переробній промисловості (на 36%), сільському господарстві (на 50%). Найбільший приріст кредитів у 2018 р. відбувся в галузі постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – з 346 млн грн на початок року до 1191 млн грн на 1 грудня 2018 року, тобто у 3,4 рази. На будівництво припадало всього 1,8%, що у чотири рази менше, ніж в «операціях з нерухомим майном».

Розглядаючи частку короткострокових кредитів у поточних зобов'язаннях суб'єктів господарювання Львівської області на кінець 2017 р., бачимо, що найбільше зобов'язань за кредитами є у таких видах діяльності: будівництво – 33%, оптова та роздрібна торгівля, ремонт АТЗ і мотоциклів – 29%, промисловість – 20%, сільське, лісове та рибне господарство – 8%, тимчасове розміщення й організація харчування – 2,7%. Зазначимо, що у більшості підприємств кредиторська заборгованість перевищує зобов'язання за короткостроковими кредитами у 3-4 рази і більше.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

Корпоративний клієнтський кредитний портфель представлений переважно коротко – та середньостроковими кредитами в національній валюті нефінансовим корпораціям, за цільовим спрямуванням – інші кредити (в т. ч. кредити в поточну діяльність). На короткострокові кредити, які надаються переважно під поточні виробничі потреби суб'єктів господарювання, припало 6,4 млрд грн, або 30,6% від загального обсягу наданих кредитів. Короткострокові кредити надавались переважно в національній валюті – 67,9% від їх загального обсягу (у 2016 р. – 55,6%).

З усіх наданих кредитів підприємствам на 1 грудня 2018 року кредити на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості склали всього 1,63%, що на 28% менше, ніж на початок року. З них близько 90% – кредити в іноземній валюті. На іпотечні кредити припадало 30,7% усіх наданих кредитів.

Щодо кредитних ставок, то в національній валюті вони майже аналогічні ставкам по Україні, а в іноземній валюті – дещо перевищують їх (табл. 4).

Таблиця 4

Процентні ставки депозитних корпорацій за новими кредитами нефінансовим корпораціям (станом на листопад 2018 р.)

Показники	Середньозважені ставки в річному обчисленні, %		
	Україна	Львівська область	різниця, п. п.
Кредити нефінансовим корпораціям	16,5	18,1	1,6
- у національній валюті	19,7	19,6	-0,1
без урахування овердрафту	19,7	20,4	0,7
- в іноземній валюті	5,0	6,6	1,6
без урахування овердрафту	5,0	6,6	1,6

Складено авторами за даними [14].

Позитивною тенденцією є те, що частка кредитів банків у структурі капітальних інвестицій реального сектору економіки у Львівській області у 2018 р. зросла майже удвічі, порівняно з 2017 р., і становила відповідно 11,6% і 6,4%. Проте основним джерелом капітальних інвестицій для підприємств залишались власні кошти – 59,4% у 2018 р. і 58,6% у 2017 р.

Непрямим індикатором зростання реального сектору на Львівщині є той факт, що стабільно збільшується кількість вакансій на виробництвах області. Керівник обласного центру зайнятості В. Барилюк підтверджує те, що ринок праці гостро потребує працівників технічних і робітничих спеціальностей.

Однак попри загалом позитивне оцінювання перспектив, більшість підприємств не вбачають у банківському кредитуванні вагомий чинник активізації виробництва. Так, Головне управління статистики у Львівській області спільно з Департаментом економічної політики ЛОДА у 2016 р. провело анкетне опитування промислових підприємств. Метою обстеження було вивчення якісних характеристик ділового клімату та економічного потенціалу промислового

підприємництва Львівської області, зокрема виявлення чинників, що стримують виробництво, негативно впливають на фінансовий стан підприємств, обмежують отримання кредитів тощо.

Як показало опитування, кожне третє підприємство відчувало нестачу власних обігових коштів для здійснення виробничої діяльності. Водночас 17% підприємств не може їх поповнити кредитними ресурсами через обмежені можливості отримання кредитів. Так, лише 35% респондентів зазначило, що залучали кредити у поточному році, причому майже половина з них – короткострокові кредити, 64% – довгострокові. З числа опитаних 29% респондентів зазначили, що погіршує їх фінансовий стан сплата високих відсотків за отриманими кредитами.

Найбільшою потреба в запозиченнях була у підприємств з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (56% опитаних респондентів у цій галузі користувались кредитами); з виробництва хімічних речовин та хімічної продукції (55%); харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (53%). Найменше підприємств залучали кредитні кошти у добувній промисловості (9%).

Частка підприємств, що не користувались кредитними ресурсами у 2016 р., склала 65%, водночас половина з них зазначила, що не мала в цьому потреби. Серед вагомих стримуючих чинників у залученні кредитів, за оцінками респондентів, був високий рівень відсоткових ставок (36%) та надмірні вимоги до застави (19%). Занадто складною процедуру з оформлення документів вважають 14% підприємств, 13% бояться залучати запозичення, оскільки не впевнені у спроможності виконувати вчасно взяті на себе боргові зобов'язання [1, с. 24].

Таким чином, проблема використання банківських кредитів для розвитку й оновлення виробництва промисловими підприємствами Львівщини має місце, її вирішення потребує відповідних дій не лише з боку банківських установ, але й з боку менеджерів підприємств. Останні повинні розглядати кредити як доступне й вигідне джерело фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності, модернізації технологічної бази, розширення виробництва. Для залучення кредитів необхідно ретельно й професійно розробляти інвестиційні проекти і програми, конкретизувати й обґрунтувати обсяг необхідних ресурсів, прибутковість і терміни окупності.

НБУ визначив перспективні галузі для кредитування: машинобудування, транспорт, енергетика, сільське господарство. Саме ці галузі домінують в економічному ландшафті Львівської області. Найвищими є ризики в хімічній промисловості та будівництві. У машинобудуванні хороші перспективи мають компанії, що виробляють товари проміжного споживання та комплектуючі – проводи та кабелі, автотранспортні деталі, запчастини до сільгоспмашин та ін. Попит на ці товари високий як на внутрішньому ринку, так і за кордоном.

Ризики в сільському господарстві мінімальні. Ціни на світових ринках зростають через засухи і падіння врожаїв у кількох країнах – найбільших експортерах. У тваринництві є певні ризики, але сегмент

привабливий для кредитування. У середньостроковій перспективі цей сегмент найбільш перспективний завдяки зростанню внутрішнього попиту на м'ясо та зовнішнього – на молочні продукти, передусім масло.

Перешкоджає нарощуванню кредитування значна частка «поганих» кредитів у портфелях банків, а недобросовісність боржників є набагато більшою перешкодою для відновлення кредитування бізнесу, ніж фінансовий стан підприємств. За даними НБУ, протягом 2018 р. рівень NPL (непрацюючих кредитів) поступово скорочувався, хоч і низькими темпами (приблизно на 0,2 п. п. щомісяця), і на 01.10.2018 р. становив 54,6% (враховуючи Приватбанк) та 45,4% (не враховуючи). У 2017 р. ці показники становили відповідно 57,7% та 49,0%. На сьогодні найменше непрацюючих кредитів серед підприємств легкої промисловості, сільського господарства, транспорту та електроенергетики. Найбільше – у будівництві та хімічній промисловості.

Погіршують ситуацію інвестиційні ризики (законодавчі, економічні, політичні тощо), які залишаються високими [15]. Тому банки активно співпрацюють лише з надійними позичальниками.

З метою відновлення кредитування реального сектору економіки у другому півріччі 2018 р. відбулися вагомні зміни в регуляторному середовищі. Прийнято низку законів, що прискорюють валютну лібералізацію, поліпшують корпоративне управління в державних банках, знижують вартість кредитів, роблять ефективнішими процедури банкрутства, посилюють контроль за якістю аудиторських послуг. Також запроваджено новий норматив ліквідності.

Основними змінами, що стосувалися безпосередньо кредитування, були такі:

- розширено перелік інструментів з підтримки довгострокової ліквідності банків через наявність на сьогодні значного розриву між короткостроковою та довгостроковою ліквідністю фінансових установ. Запровадження такого інструменту мало на меті створити підґрунтя для відновлення довгострокового кредитування реального сектору економіки, що сприятиме поживленню економічного зростання. Окреслені зміни затверджені постановою Правління Національного банку № 144 від 28.12.2017 р. «Про затвердження Змін до Положення про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи» і набрали чинності з 02 травня 2018 року;
- ухвалено законопроект № 7114-д «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення та ведення Кредитного реєстру Національного банку України та вдосконалення процесів управління кредитними ризиками банків». Вказаний реєстр має стати додатковим дієвим інструментом банківського нагляду для зменшення рівня кредитного ризику, забезпечення безпеки банківських операцій та відновлення кредитування;

- прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення кредитування», який посилює захист прав кредиторів. Його положення спрощують процедуру притягнення недобросовісного боржника до цивільно-правової відповідальності, зокрема через удосконалення інструментів позасудового врегулювання, унеможливлення виведення застави всупереч обов'язкам за договором кредитування;
- НБУ оновлено модель оцінювання кредитного ризику позичальників – юридичних осіб.

З 2019 р. почне діяти ключова регуляторна зміна, що стосується оцінювання кредитного ризику (пруденційних резервів). Вона зобов'яже банки амортизувати забезпечення, яке не вдається стягнути роками. Це правило спонукатиме фінустанови збільшити покриття непрацюючих кредитів пруденційними резервами, а згодом – і резервами за МСФЗ.

Зважаючи на всі ці фактори, регулятором було прийнято Макропруденційну стратегію, спрямовану на забезпечення фінансової стабільності та сталого економічного зростання.

Заходи щодо активізації кредитування реального сектору мають вживатись і на регіональному рівні. Наприклад, у Львівській області в межах реалізації програм з підвищення конкурентоспроможності влада використовує такий фінансовий інструмент, як відшкодування 14% за кредитами. Таку підтримку мають деревообробне і меблеве виробництво, харчова переробка.

В області запроваджується нова ініціатива – Львівський освітньо-промисловий хаб. Це чотиристоронній проект: освіта, професійно-технічна насамперед, наука і промисловість та влада. Вважаємо, що банки повинні бути включені до реалізації цієї ініціативи. Наприклад, із залученням науковців і освітян можуть розроблятися інвестиційні проекти, інноваційні програми, а влада стимулюватиме банки кредитувати найперспективніші з них.

Висновки. Таким чином, розглядаючи фінансовий та реальний сектори економіки, варто виходити з того, що фінансовий сектор належить до інфраструктури, тобто виконує обслуговуючу функцію щодо реального сектору. Ігнорування цієї закономірності стимулює банки до реалізації швидкоокупних і низькоризикових операцій на ринку короткострокових угод, водночас ускладнює доступ підприємств до позикових ресурсів.

Період 2017-2018 рр. характеризувався становленням реформованої банківської системи. Однак попри поступове відновлення економіки, уповільнення інфляції, покращення фінансового стану суб'єктів господарювання та збільшення номінальних доходів населення, активізація кредитування, у тому числі корпоративного бізнесу, була вкрай повільною, а загальний обсяг корпоративного кредитного портфеля залишався на рівні кінця 2016 р. Проблема активізації кредитування корпоративних клієнтів контрверсійна: з одного боку, для банків високими

залишаються ризики, пов'язані з кредитуванням, вони заробляють на високодохідних і практично безризикових операціях з державними цінними паперами, а з іншого – нинішній реформованій банківській системі бракує якісних позичальників і прибуткових інвестиційних проектів.

Кредитування реального сектору економіки має свої регіональні особливості. Львівська область не входить до лідерів щодо обсягів кредитування корпоративних клієнтів, однак має значний кредитний потенціал через наявність підприємств у перспективних галузях економіки та відносно низький рівень непрацюючих кредитів. Хоча останній рік продемонстрував приріст кредитування суб'єктів реального сектору, останні не розглядають банківські кредити як доступне джерело фінансування поточної та інвестиційної діяльності. Прийняті останніми роками нормативно-правові акти містять важелі відновлення кредитування реального сектору, проте і на регіональному рівні слід розробляти механізми стимулювання як банків щодо кредитування корпоративних клієнтів, так і самих господарюючих суб'єктів залучати кредитні ресурси під конкретні інвестиційні та інноваційні програми. Саме такі механізми та умови їх використання будуть перспективними напрямами подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Ділова активність промислових підприємств Львівської області: стат. зб. / [ред. С. Зимовіна]. Львів: Головне управління статистики у Львівській області, 2016. 74 с. URL: [https://loda.gov.ua/upload/users_files/22/upload/promYslivist_%20dovidnYk\(1\).pdf](https://loda.gov.ua/upload/users_files/22/upload/promYslivist_%20dovidnYk(1).pdf)
2. Діяльність підприємств Львівської області у 2017 році. *Головне управління статистики у Львівській області*: сайт. 26.06.2018 р. URL: http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/express/2018/v1004_139.pdf
3. Звіт про фінансову стабільність. *Національний банк України*: сайт. Червень 2018 р. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=71475860>
4. Кравченко А. Д. Фінансова інфраструктура в контексті економічного зростання *Фінанси, облік і аудит*: зб. наук. пр. 2012. № 20. С. 96-100.
5. Кредитна діяльність банків України: проблеми та перспективи розвитку: монографія / за ред. В. В. Коваленко. Одеса: Атлант, 2015. 217 с.
6. Миськів Г. В. Функціонування та розвиток кредитного ринку України: теорія, методологія, практика: монографія. Львів: Растр-7, 2015. 360 с.
7. Нагорна О., Василенко Ю. Місце банків у формуванні інвестиційного потенціалу регіону. *Ринок цінних паперів України*. 2017. № 1-2.
8. Опарін В. М. Модернізація фінансової інфраструктури як основа забезпечення стабільності національної економіки. *Ефективна економіка*. 2015. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_5_9
9. Пшик Б. І. Взаємодія фінансового і реального секторів економіки: теоретико-методологічні аспекти. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*: зб. наук. пр. 2013. № 3.

С. 3-8. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VUbsNbU_2013_3_3.pdf

10. Радіонова І. Ф., Усик В. І. *Макроекономічний аналіз*: конспект лекцій. К.: КНЕУ, 2015. 272 с.
11. Про діяльність Правління НБУ щодо розвитку банківської системи та окремих нормативних актів з питань банківської діяльності: рішення Ради НБУ від 26.09.2018 р. № 45-рд. *Законодавство України*: сайт. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr045500-18/conv>
12. Семенов А. Ю. Взаємодія банківського і реального секторів економіки України: основні тенденції. *Фінанси, учет, банки*. 2010. № 1(16). С. 181-188.
13. Стиглиц Дж. Е. Крутое пике: Америка и новый экономический порядок после глобального кризиса / пер. с англ. М.: Эксмо, 2011. 512 с.
14. Фінанси Львівської області у 2017 р.: стат. зб. Львів: Головне управління статистики у Львівській області, 2018. 110 с.
15. Сыч О. А., Мицишин И. Р. Финансовая безопасность банковской системы Украины. *Matters of relevance in economy, law and studies in 2013: Proceedings of International Scientific Conference* (Kaunas, 2013, Mar 6). Kaunas, 2013. Pp. 182-185.

References

1. *Dilova aktyvnist' promyslovykh pidpryyemstv L'viv's'koyi oblasti [Business activity of industrial enterprises of Lviv region]*: Statistical publication (2016). Lviv: Main Statistical Office in Lviv region. Retrieved from [https://loda.gov.ua/upload/users_files/22/upload/promYslivist_%20dovidnYk\(1\).pdf](https://loda.gov.ua/upload/users_files/22/upload/promYslivist_%20dovidnYk(1).pdf) [in Ukrainian].
2. *Diyal'nist' pidpryyemstv L'viv's'koyi oblasti u 2017 rotsi [Activities of Lviv region enterprises in 2017]* (2018, Jun 26). *Main Statistical Office in Lviv region: Website*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=71475860> [in Ukrainian].
3. *Zvit pro finansovu stabil'nist' [Financial stability report]*. (2018, June). *National Bank of Ukraine: Website*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=71475860> [in Ukrainian].
4. Kravchenko, A. D. (2012). *Finansova infrastruktura v konteksti ekonomichnoho zrostannya [Financial infrastructure in the context of economic growth]*. In *Finansy, oblik i audyt [Finance, accounting and auditing]*: Vol. 20 (pp. 96-100). [in Ukrainian]
5. Kovalenko, V. V. (Ed.) (2015). *Kredytna diyal'nist' bankiv Ukrayiny: problemy ta perspektyvy rozvytku [Credit activities of Ukrainian banks: problems and prospects of development]*. Odessa: Atlant. [in Ukrainian].
6. Myskiv, H. V. (2015). *Funktsionuvannya ta rozvytok kredytnoho rynku Ukrayiny: teoriya, metodolohiya, praktyka [Functioning and development of the Ukrainian credit market: theory, methodology, practice]*. Lviv: Rastr-7. [in Ukrainian].
7. Nahorna, O., & Vasylyshen, Yu. (2017). *Mistse bankiv u formuvanni investytsiynoho potentsialu rehionu [The role of bank in the formation of investment potential]*

of the region]. *Rynok tsinnykh paperiv Ukrayiny – Stock Market of Ukraine*, 1-2. [in Ukrainian].

8. Oparin, V. M. (2015). Modernizatsiya finansovoyi infrastruktury yak osnova zabezpechennya stabil'nosti natsional'noyi ekonomiky [Modernization of financial infrastructure as a basis for ensuring the stability of the national economy]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, 5. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_5_9 [in Ukrainian].

9. Pshyk, B. I. (2013). Vzayemodiya finansovoho i real'noho sektoriv ekonomiky: teoretyko-metodolohichni aspekty [Interaction of the financial and real sectors of the economy: theoretical and methodological aspects]. In *Visnyk Universytetu bankivs'koyi spravy [Bulletin of the University of Banking]*: Vol. 3 (pp. 3-8). Retrieved from http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VUbsNbU_2013_3_3.pdf [in Ukrainian].

10. Radionova, I. F., & Usyk, V. I. (2015). Makroekonomichnyy analiz [Macroeconomic analysis]: Lecture notes. Kyiv:KNEU. [in Ukrainian].

11. Pro diyal'nist' Pravlinnya NBU shchodo rozvytku bankivs'koyi systemy ta okremykh normatyvnykh aktiv z pytan' bankivs'koyi diyal'nosti [On the activities of the NBU Board on the development of the banking system and certain normative acts on banking matters] (2018). Resolution of the NBU council, dated 2018, Sep 26, 45-rd. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr045500-18/conv> [in Ukrainian].

12. Semenoh, A. Yu. (2010). Vzayemodiya bankivs'koho i real'noho sektoriv ekonomiky Ukrayiny: osnovni tendentsiyi [Interaction of the banking and real sectors of the economy of Ukraine: main tendencies]. *Fynansy, uchet, banky – Finance, accounting, banks*, 1(16), 181-188. [in Russian].

13. Stiglitz, J. E. (2011). Krutoye pike: Amerika i novyy ekonomicheskyy poriyadok posle global'nogo krizisa [Steep dive: America and the new economic order after the global crisis]. Moscow: Eksmo. [in Russian].

14. Finansy L'vivs'koyi oblasti u 2017 r. [Finances of the Lviv region in 2017]: Statistical publication (2018). Lviv: Main Statistical Office in Lviv region. [in Ukrainian].

15. Sych, O. A., & Myshchysyn, I. R. (2013). Finansovaya bezopasnost' bankovskoy systemy Ukrainy [Financial security of the banking system of Ukraine]. In *Matters of relevance in economy, law and studies in 2013: Proceedings of International Scientific Conference (Kaunas, 6 march 2013)*. Kaunas. (Pp. 182-185). [in Russian].

Надійшло 29.04.2019 р.

Scientific-practical journal "REGIONAL ECONOMY"

Scientific-practical journal "Regional economy" is a specialized scientific-practical publication, which highlights such theoretical and applied issues: the formation and implementation of state regional policy in Ukraine, the problems of socio-economic life of the regions, territorial development, environmental management and ecological security, social policy, cross-border cooperation, rural development, investment and innovation policy, Finance and banking.

Journal "Regional economy" is included in the List of scientific professional publications of Ukraine in the field of economic sciences (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated by 7.10.2015 №1021).

The journal is included in the international scientometric database Index Copernicus, Poland - with 2012.

The journal's website: www.re.gov.ua